

Dražen Tripalo*
Zoran Burić**

POLOŽAJ NEUBROJIVIH POČINITELJA PROTUPRAVNIH DJELA U KONTEKSTU NOVOG HRVATSKOG KAZNENOG ZAKONODAVSTVA

U radu se prikazuju i analiziraju promjene u pravnom položaju neubrojivih počinitelja protupravnih djela koje su posljedica donošenja novog Kaznenog zakona iz 2011. i Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine. S obzirom na materijalnopravni položaj neubrojivih počinitelja protupravnih djela prije svega se analizira novo načelo krivnje proklamirano u čl. 4. KZ/11, čije se promjene izravno odražavaju na položaj ove kategorije počinitelja. Opravdanost nove koncepcije krivnje preispituje se iz praktične i provedbene dimenzije. S obzirom na procesno pravo, na temelju analize judikature Europskog suda za ljudska prava daje se ocjena pravne prirode posebnog postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Iznose se i vrednuju promjene u pravnom položaju okrivljenika u posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama koje su predložene u Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama ZKP/08 iz listopada 2012. Upućuje se na daljnje mjere koje je nužno poduzeti u cilju poboljšanja položaja te kategorije okrivljenika.

1. UVOD

Kaznenopravni sustav u Republici Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina prolazi kroz sveobuhvatnu promjenu. Godine 2008. usvojen je novi Zakon o kaznenom postupku, a 1. siječnja 2013. stupa na snagu novi Kazneni zakon.

Tako značajne promjene nužno se odražavaju na sve koji su uključeni u funkcioniranje kaznenopravnog sustava, kako na one koji ga primjenjuju tako i na one prema kojima se primjenjuju. U potonje pripadaju i osobe koje su protupravno djelo počinile u stanju neubrojivosti.

Način na koji se postupa prema neubrojivim počiniteljima protupravnih djela rezultat je nastojanja da se pomiri nekoliko različitih potreba. S jedne

---

* Dražen Tripalo, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

** Zoran Burić, asistent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

su strane potrebe društva. Društvo uočava i prihvaća da nebrojive osobe nisu krive za ono što su učinile, pa im se zbog toga ne upućuje prijekor. Ali je istodobno svjesno činjenice da može postojati opasnost da osoba koja je počinila protupravno djelo ponovo počini takvo djelo. U obzir uzima potrebe osoba oštećenih takvim djelom i društva u cjelini da se okolnosti počinjenja protupravnog djela odgovarajuće istraže i na njih primjereno reagira. S druge su strane potrebe osobe koja je počinila protupravno djelo u stanju nebrojivosti. Takvoj je osobi potrebna pomoć i zaštita društva, a društvo joj je prije svega dužno pružiti odgovarajuću liječničku skrb. Osoba koja je stavljena pod sumnju da je počinila protupravno djelo opravdano ima pravo i na suđenje u kojem će se sumnja i okolnosti počinjenja djela objektivno i temeljito razjasniti.

Ravnoteža tih interesa u kaznenom materijalnom pravu odražava se kroz nekažnjavanje nebrojivih počinitelja protupravnih djela, ali i kroz zadržavanje mogućnosti da se prema takvim počiniteljima primijene druge mjere. Te druge mjere mogu biti kaznenopravne sankcije čija primjena nije vezana za krivnju ili mjere psihijatrijskoga prava.¹ U kaznenom se procesnom pravu ona odražava kroz reguliranje i provođenje posebnog postupka u kojem se, odgovarajućom primjenom pravila kaznenog postupka i uz puno poštovanje zahtjeva pravičnog postupka, utvrđuju činjenice počinjenja protupravnog djela i počiniteljeve opasnosti i izriču mjere kojima se ta opasnost, ako postoji, na odgovarajući način otklanja.

Rad je podijeljen u četiri dijela. Nakon uvoda, u drugom se dijelu prikazuju i analiziraju promjene u pravnom položaju nebrojivih počinitelja protupravnih djela u kaznenom materijalnom pravu. U trećem dijelu, nakon analize pravne prirode postupaka koji se vode prema nebrojivim i raspravno nesposobnim počiniteljima protupravnih djela, iznose se i vrednuju promjene u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama u hrvatskom kaznenom procesnom pravu. Rad završava zaključkom, koji predstavlja ne samo analizu postojećeg stanja već iznosi i niz konkretnih prijedloga kojima se položaj osoba s duševnim smetnjama u kaznenopravnom sustavu može poboljšati.

---

¹ O razlici između kaznenog i civilnog (nekaznenog) modela postupanja prema nebrojivim počiniteljima protupravnih djela v. Đurđević, Z., *Kaznenopravni položaj počinitelja s duševnim smetnjama u SR Njemačkoj i kritičkoporedbeni osvrt na hrvatsko pravo*, HLJKPP, br. 2/2000., str. 876-877; Turković, K., *Pravni položaj osoba s duševnim smetnjama protiv kojih se vodi kazneni postupak*, HLJKPP, br. 1/1997., str. 79-82.

2. POLOŽAJ NEUBROJIVIH POČINITELJA PROTUPRAVNIH DJELA U KAZNENOM MATERIJALNOM PRAVU

2.1. Ubrojivost kao sastavnica krivnje

Krivnja, definirana kao „subjektivni odnos počinitelja prema djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor“², ima tri sastavnice, od kojih se kao prva uvijek ističe ubrojivost, a ostale su neki od oblika krivnje (namjera ili nehaj) te svijest o protupravnosti. Novi Kazneni zakon³ (dalje KZ/11) za krivnju traži i nepostojanje nekog od ispričavajućih razloga.⁴

Samo ubrojiva osoba sposobna je za krivnju. Međutim, niti jedan od kaznenih propisa ne definira ubrojivost, već određuje pojam nebrojivosti iz kojega se onda izvodi i sadržaj ubrojivosti.⁵ Iz svih dosadašnjih definicija nebrojivosti proizlazi da se ubrojivost sastoji od intelektualne komponente – mogućnosti shvaćanja značenja svog postupanja – i od voljne sastavnice – mogućnosti vladanja svojom voljom.

Mogućnost shvaćanja značenja postupanja odnosno počinjenog djela odnosi se na protupravnost tog djela, dok mogućnost vladanja vlastitom voljom „znači da je počinitelj bio u stanju dovesti u sklad svoje ponašanje s prethodnom spoznajom protupravnosti i suzdržati se od izvršenja protupravne radnje“.⁶

Isključenje jedne od tih dviju sastavnica ubrojivosti, i to zbog neke od duševnih smetnji, dovodi do nebrojivosti.

2.2. Određenje nebrojivosti (neuračunljivosti) prema OKZRH, KZ/97 i KZ/11

Člankom 10. stavkom 1. OKZRH⁷ bilo je propisano da „nije uračunljiv počinitelj koji u vrijeme izvršenja krivičnoga djela nije mogao shvatiti značenje

---

² Novoselec, P., *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 229. O normativnosti krivnje kao njezinoj biti v. Bačić, F., *Kazneno pravo, Opći dio*, Informator, Zagreb, 1998., str. 199.

³ Narodne novine broj 125/11.

⁴ Uvođenje ispričavajućih razloga kao sastojka krivnje posljedica je promjena u uređenju nužne obrane i krajnje nužde u novom Kaznenom zakonu, v. Prijedlog Kaznenog zakona iz srpnja 2011., str. 129, https://infodok.sabor.hr/Reports/KarticaAktaFrm.aspx?zak_id=23270 (18. XI. 2012.). O pojmu ispričavajućih razloga, koji je preuzet iz njemačkog i austrijskog prava, v. Novoselec, 2009., str. 236.

⁵ O pretpostavci ubrojivosti u kaznenom pravu v. Bačić, 1998., str. 217.

⁶ Novoselec, 2009., str. 247-248.

⁷ Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske, Narodne novine broj 31/93, 35/93, 108/95, 16/96, 28/96.

svojea djela ili nije mogao upravljati svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostaloa duševnog razvoja.“

Budući da je ubrojivost pretpostavka kaznene odgovornosti, postupanje osobe koje bi inače predstavljalo ostvarenje elemenata kaznenog djela ne može se, ako ta osoba u vrijeme počinjenja takve radnje nije bila ubrojiva, nazvati „izvršenjem krivičnog djela“, kako je to činio OKZRH.

KZ/97,⁸ pokušavajući otkloniti ovo proturječje, propisao je da je nebrojiva ona osoba koja u vrijeme „ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela“ nije bila u mogućnosti shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje“ (čl. 40. st. 2. KZ/97), ali ni time nije potpuno izbjegnuto označavanje radnje nebrojive osobe kao kaznenog djela.⁹

Zbog toga je KZ/11, navodeći jednake razloge i sastavnice nebrojivosti¹⁰ naznačio da nebrojiva osoba „ostvaruje protupravno djelo“. Naime, radnja kojom se ostvaruju obilježja kaznenog djela propisana zakonom time je i za-branjena, dakle protupravna je, ali nebrojiva osoba takvim postupanjem ne čini kazneno djelo.¹¹

2.3. Posljedice nebrojivosti (neuračunljivosti) prema OKZRH i ZKP/93

Iako OKZRH nije izrijeком isključio kažnjavanje „neuračunljivog počini-telja krivičnog djela“, nemogućnost izricanja kazne posredno je proizlazila iz odredbe čl. 9. st. 1. OKZRH, prema kojoj je „krivično odgovoran počinitelj koji je uračunljiv i koji krivično djelo počini s umišljajem ili iz nehata“. Međutim, čl. 57. st. 2. OKZRH koji je sadržavao opće odredbe o izricanju sigurnosnih

---

⁸ Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine broj 110/97, 27/98, 129/00, 51/01, 111/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11.

⁹ Za kritiku tog rješenja, v. Novoselec, 2009., str. 241: „Da bi se uopće pristupilo utvrđivanju nebrojivosti, nije dovoljno da je počinitelj ostvario obilježja (biće) kaznenog djela. Njegova radnja mora biti i protupravna, tj. ne smije postojati ni nijedan razlog isključenja protupravnosti. ... Stoga je ispravna formulacija ... prema kojoj se traži da nebrojivost postoji u vrijeme počinjenja protupravnog djela“. U istom smislu v. Đurđević, 2000., str. 878-879.

¹⁰ Čl. 24. st. 2. KZ/11: Nebrojiva je osoba koja u vrijeme ostvarenja protupravnog dje-la nije mogla shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje.

¹¹ Na taj je način izvršena i usklađenost terminologije koju koriste temeljni kaznenopravni zakoni, KZ i ZKP. V. Prijedlog Kaznenog zakona, *op. cit.* u bilj. 4, str. 129.

mjera propisao je da se „obvezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i obvezno psihijatrijsko liječenje na slobodi izriču neuračunljivim počiniteljima krivičnoga djela samostalno” te da im se „uz te mjere mogu izreći zabrana obavljanja poziva, djelatnosti ili dužnosti, zabrana javnoga istupanja, zabrana upravljanja motornim vozilom i oduzimanje predmeta.“ Dakle, psihijatrijsko liječenje neuračunljivih počinitelja krivičnih djela ostvarivalo se kroz sigurnosne mjere psihijatrijskog liječenja koje su bile kaznene sankcije, a pretpostavka njihove primjene bila je počiniteljeva „opasnost za okolinu“, radi čijeg je uklanjanja bilo potrebno njegovo liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi (čl. 58. st. 1. OKZRH) odnosno liječenje na slobodi (čl. 59. st. 1. OKZRH).

ZKP/93¹² odredbama čl. 480. do 485. regulirao je postupak izricanja jedne od sigurnosnih mjera obveznog psihijatrijskog liječenja neuračunljivim počiniteljima krivičnih djela, kao i postupak njihova otpuštanja ili zamjene jedne mjere drugom.

Pritom se ističe da samo trajanje sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi nije bilo vremenski ograničeno.

2.4. Posljedice nebrojivosti prema KZ/97 i ZKP/97 te ZZODS

KZ/97 u temeljnim je odredbama proklamirao načelo krivnje, propisavši da „nitko ne može biti kažnjen niti se prema njemu može primijeniti druga kaznenopravna sankcija ako nije kriv za počinjeno djelo“ (čl. 4. KZ/97).¹³

Tako definirano načelo krivnje posebno je razrađeno s obzirom na osobe koje su „u vrijeme ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela“ bile nebrojive, na način da je propisano da „nebrojiva osoba nije kriva i da se prema njoj ne može primijeniti kaznenopravna sankcija“ (čl. 40. st. 1. KZ/97). Ta je odredba 2000. dopunjena rečenicom da se „nebrojiva osoba može smjestiti u psihijatrijsku ustanovu prema odredbama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama.“¹⁴

---

¹² Zakon o krivičnom postupku, Narodne novine broj 34/93, 38/93, 28/96.

¹³ O razlozima za uvođenje takve koncepcije krivnje v. Horvatić, Ž., *O najvažnijim promjenama pozitivnog hrvatskog materijalnog kaznenog prava prema Nacrtu prijedloga novog Kaznenog zakonika Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 5-6/1994., str. 506-507, isti autor, *Temeljna obilježja psihijatrijski relevantnih rješenja u novom hrvatskom Kaznenom zakonu*, Psihijatrija i zakon, Psihijatrijska bolnica Vrapče – Zagreb, Zagreb, 1998., str. 1-2. O originalnosti načela krivnje u KZ/97 v. Novoselec, 2009., str. 230.

¹⁴ Čl. 10. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine broj 129/00. O razlozima za navedenu dopunu odredaba KZ/97 v. Tripalo, D., *Problemi u kaznenom postupku protiv osoba s duševnim smetnjama*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2006., Inženjerski biro, Zagreb, 2006., str. 207-209.

Nemogućnost izricanja kaznenopravnih sankcija prema nebrojivim počiniteljima značila je nemogućnost izricanja psihijatrijskih sigurnosnih mjera. Tako su nebrojivi počinitelji u fazi izricanja i primjene kaznenopravnih sankcija izmješteni iz sustava kaznenog prava.¹⁵ Međutim, budući da takvi počinitelji i dalje mogu biti društveno opasni te da im je, s druge strane, društvo dužno osigurati odgovarajuću skrb i zaštitu, primjenu odgovarajućih mjera trebalo je urediti kroz druge mehanizme pravnog sustava. Tako je novodoneseni ZZODS¹⁶ u glavi VII. regulirao postupak prisilnog smještaja nebrojivih osoba i osuđenika, pri čemu je propisao uvjete za određivanje prisilnog smještaja osobe za koju je u kaznenom postupku bilo utvrđeno da je u stanju nebrojivosti „ostvarila zakonska obilježja kaznenog djela“, postupak prisilnog smještaja i postupak otpusta nebrojive osobe iz psihijatrijske ustanove (uključujući i uvjetni otpust).

Zakon o kaznenom postupku iz 1997.¹⁷ (dalje ZKP/97) u glavi XXVIII. propisao je posebnosti postupka prema osobama s duševnim smetnjama, koji nije značajnije promijenjen niti novim Zakonom o kaznenom postupku¹⁸ iz 2008.¹⁹ (dalje ZKP/08). Taj postupak predmet je drugog dijela rada, pa ovdje valja samo upozoriti na specifičnu vrstu odluke koju donosi sud kada, povodom odgovarajućeg zahtjeva državnog odvjetnika sadržanog u optužnici, nakon provedene rasprave utvrdi da je optuženik u stanju nebrojivosti počinio protupravno djelo te da postoje uvjeti za određivanje prisilnog smještaja optuženika u psihijatrijsku ustanovu prema odredbama ZZODS-a; naime, tada sud presudom utvrđuje²⁰ da je optuženik počinio protupravno djelo, da ga je počinio u stanju nebrojivosti, a rješenjem određuje prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu u trajanju od šest mjeseci.

---

¹⁵ Kritički o takvom rješenju v. Bačić, 1998., str. 456-457. O prelasku s kaznenog na nekažnjeni model postupanja prema nebrojivim počiniteljima, v. Turković, 1997., str. 84-85.

¹⁶ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Narodne novine broj 111/97, 27/98, 128/99, 79/02.

¹⁷ Narodne novine broj 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 i 115/06.

¹⁸ Mazalin, S., *Skraćeni postupak i ostali posebni postupci u Prijedlogu Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2008., str. 770-771.

¹⁹ Narodne novine broj 152/08, 76/09, 80/11, 121/11.

²⁰ Ta se presuda obično naziva deklaratornom ili utvrđujućom presudom (Krapac, D. i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2010., str. 268). Ona je deklaratorna u odnosu na utvrđenje počinjenja protupravnog djela, ali je konstitutivna u odnosu na pravni položaj osobe prema kojoj je donesena, Krapac, D., *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava*, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 694.

2.5. Nebrojivost prema KZ/11

2.5.1. Nebrojivost i načelo krivnje

KZ/11 ograničio je doseg načela krivnje u usporedbi s KZ/97, propisujući da „nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo“ (čl. 4. KZ/11). Iako KZ/11 više ne nabraja sve kaznenopravne sankcije (kao što je to činio KZ/97 u čl. 5.), nije napustio taj termin²¹ kojim su obuhvaćene kazne (regulirane glavom četvrtom, u koju su smještene odredbe i o zamjeni kazni radom za opće dobro, uvjetnoj osudi, posebnim obvezama i zaštitnom nadzoru) i sigurnosne mjere (regulirane glavom šestom tog zakona). S obzirom na takvu sistematizaciju sankcija, jasno je da se ovakvom formulacijom odredbe čl. 4. KZ/11 htjela otvoriti mogućnost izricanja sigurnosnih mjera osobama koje nisu krive, pri čemu se očigledno mislilo (samo) na osobe koje u stanju nebrojivosti ostvare protupravno djelo.

Pritom, iako se ovaj rad ograničava samo na položaj nebrojivih počinitelja protupravnih djela, valja istaknuti da KZ/11 na više mjesta određuje okolnosti koje isključuju krivnju, i to bolje nego što je to činio KZ/97. Tako se KZ/11 u općem dijelu koristi izrazomom „nije kriv“ kad propisuje isključenje krivnje za neke od oblika nužne obrane (čl. 21. st. 3. tog zakona²²) i krajnje nužde (čl. 22. st. 2. tog zakona²³) i za zabludu o protupravnosti (čl. 32. st. 1. tog zakona²⁴).²⁵ Međutim, niti za jedan od tih slučajeva ne propisuje se mogućnost izricanja sigurnosnih mjera, kao što je to učinjeno za osobe koje u nebrojivom stanju ostvare protupravno djelo.

Naime, člankom 24. stavkom 1. KZ/11 izričito je propisano da „nebrojiva osoba nije kriva i da joj se ne može izreći kazna“, pri čemu je stavkom 2. tog članka određeno da će se prema toj osobi postupiti prema odredbama ZZODS-a, ali je u st. 3. navedeno i da se nebrojivoj osobi mogu izreći sigurnosne mjere

---

²¹ On se i dalje koristi u čl. 1. (*Temelj i ograničenje kaznenopravne prisile*), čl. 2. (*Načelo zakonitosti*) i čl. 19. (*Uračunavanje oduzimanja slobode i izvršenih kaznenopravnih sankcija u stranoj državi*), čl. 87. (*Značenje izraza u ovom Zakonu*) i u čl. 384. (*iz Prijelaznih iz završnih odredbi*).

²² „Nije kriv tko prekorači granice nužne obrane zbog ispričive jake prepasti prouzročene napadom.“

²³ „Nije kriv tko počini protupravnu radnju da bi od sebe ili drugoga otklonio istodobnu neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti ako zlo koje je počinjeno nije bilo nerazmjerno teže od zla koje je prijetilo i ako nije bio dužan izložiti se opasnosti.“

²⁴ „Nije kriv počinitelj koji u vrijeme počinjenja djela nije znao da je njegovo djelo protupravno, a to nije bio dužan niti je mogao znati.“

²⁵ Iz citiranih odredaba proizlazi da ni u tim slučajevima KZ/11 nije dosljedan pri uporabi termina, jer kod isključenja krivnje kod prekoračenja nužne obrane ne govori ništa o karakteru počinjene radnje (u stavku koji mu prethodi naznačuje se samo „počinitelj“), u odredbi koja se odnosi na isključenje krivnje kod krajnje nužde govori o „počinjenju protupravne radnje“ (dakle slično kao kod nebrojivih, ali tamo se govori o „ostvarenju protupravnog djela“), dok se kod zablude o protupravnosti koristi termin „počinjenje djela“.

zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti, zabrane upravljanja motornim vozilom, zabrane približavanja, udaljenje iz zajedničkog kućanstva i zabrane pristupa internetu.

Dakle, bit novog uređenja položaja nebrojivih osoba prema KZ/11 jest, uz zadržavanje upućivanja na primjenu ZZODS-a u odnosu na poduzimanje psihijatrijskog liječenja, uvođenje mogućnosti primjene prema njima određenog broja „nepsihijatrijskih“ sigurnosnih mjera.²⁶

Takva regulativa načela krivnje i mogućnosti izricanja nebrojivim osobama sigurnosnih mjera otvara određene dvojbe zbog kojih joj se mogu uputiti i neke kritike.

Ponajprije valja istaći da je prije citirana odredba čl. 4. KZ/97²⁷ značila vrijedan korak naprijed u zaštiti prava osoba s duševnim smetnjama,²⁸ jer je proizašla iz shvaćanja da se intervencija društva prema osobama koje su zbog duševne bolesti počinile protupravnu radnju treba svesti isključivo na otklanjanje uzroka takvog njihovog postupanja, odnosno na psihijatrijsko liječenje koje je sustavno regulirano posebnim zakonom. Kazneni postupak koji je prethodio primjeni tog zakona ograničavao se na utvrđenje počinjenja protupravne radnje u stanju nebrojivosti, i to uz maksimalna moguća jamstva koja u kaznenom postupku imaju i osobe koje su okrivljene za počinjenje kaznenog djela (kako bi se isključila mogućnost da se odgovor na pitanje je li počinjena radnja koja ima elemente kaznenog djela traži, primjerice, u znatno manje formalnom izvanparničnom postupku), kao i na utvrđenje takvog stupnja opasnosti nebrojive osobe koji opravdava njezin prvi prisilni smještaj (a ta opasnost uvjet je prisilnog smještaja određen ZZODS-om). Dakle, cilj kaznenog postupka koji se vodio prema nebrojivim počiniteljima protupravnih radnji bio je zaštita osoba s duševnim smetnjama usmjerena na njihovo liječenje i ozdravljenje, ali i zaštita društva od takvih osoba koje su zbog duševnih smetnji opasne za okolinu, koja se poduzima sukladno ZZODS-u, a ne primjenom kaznenih sankcija.

U dosadašnjoj sudskoj praksi, nakon početnih problema koji su bili posljedica „prevođenja“ osoba kojima su primjenom odredaba OKZRH i ZKP/93 bile izrečene sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi u novi zakonski režim, kao i problema s prisilnim smještajem nebrojivih osoba protiv kojih nije bio određen pritvor do novele

---

²⁶ Prijedlog Kaznenog zakona, *op. cit.* u bilj. 4, str. 129, govori o dopuštenju izricanja „ne-medicinskih sigurnosnih mjera“ nebrojivim osobama.

²⁷ „Nitko ne može biti kažnjen niti se prema njemu može primijeniti druga kaznenopravna sankcija ako nije kriv za počinjeno djelo.“

²⁸ U tom smislu v. Grozdanić, V., *Pravni položaj osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj*, HLJKPP, br. 2/1996., str. 505-506, koja o „isključenju neuračunljivih osoba iz sadržaja kaznenog prava“ piše kao o rješenju „na tragu najprogresivnijih pravničkih, psihijatrijskih i etičkih stajališta o nužnosti isključivanja bilo kakvih kaznenih sankcija prema osobama koje nisu krivično odgovorne“.

ZKP/97 kojom je taj pritvor određen kao obligatoran prilikom donošenja presude iz članka 461. stavka 1. ZKP/97,²⁹ nije bilo značajnijih dvojbi o primjeni odredaba KZ/97 o nebrojivim osobama, kao i odredaba ZKP/97 i ZZODS-a u dijelu koji se odnosio na nebrojive osobe. Problemi koji postoje odnose se na izvršavanje odluka sudova o prisilnom smještaju nebrojivih osoba, ali to je pitanje primjene ZZDOS-a odnosno određivanja i opremanja nekih psihijatrijskih ustanova za njihov prisilni smještaj.³⁰

U predmetima protiv nebrojivih osoba također nije uočena ni potreba izricanja tim optuženicima sigurnosnih mjera koje bi odgovarale onima čije izricanje nebrojivim osobama sada uvodi KZ/11.

Jedina sigurnosna mjera iz KZ/97 pitanje izricanja koje se otvaralo u nekim postupcima (posebno u postupcima zbog kaznenih djela protiv života i tijela) bila je ona iz članka 80. KZ/97 – oduzimanje predmeta, ali o predmetima kojima su nebrojive osobe ostvarile obilježja tih kaznenih djela sudovi su odlučivali primjenom odredaba članka 463. ZKP/97, pozivom na prohibitivne javne sigurnosti,³¹ pa je i taj problem u praksi otklonjen.

Međutim, KZ/11 oduzimanje predmeta više ne predviđa kao sigurnosnu mjeru, već je regulira u glavi šestoj, uz oduzimanje imovinske koristi i javno objavljivanje presude, kao mjeru *sui generis* koja nije usmjerena prema počinitelju kaznenog djela nego prema stvari,³² a propisana je mogućnost oduzimanja predmeta i kad postupak ne završi osuđujućom presudom.³³

²⁹ Ta odredba glasi:

„Ako je državni odvjetnik postavio zahtjev iz članka 457. stavka 1. ovoga Zakona, a sud nakon provedene glavne rasprave utvrdi da je optuženik u stanju nebrojivosti počinio protupravno djelo te da postoje uvjeti za određivanje prisilnog smještaja optuženika u psihijatrijsku ustanovu prema odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, donijet će presudu kojom se utvrđuje da je optuženik počinio protupravno djelo, da ga je počinio u stanju nebrojivosti, te rješenjem odrediti prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu u trajanju od šest mjeseci.“

³⁰ U odnosu na neke od tih problema v. Goreta, M., *Aktualna pitanja forenzičko-psihijatrijskog angažmana na području kaznenog prava*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2007., Inženjerski biro, Zagreb, 2007., str. 52-53.

³¹ St. 1. i 2. čl. 463. ZKP/97 glase:

(1) Predmeti koji se po kaznenom zakonu moraju oduzeti oduzet će se i kad kazneni postupak ne završi presudom kojom se okrivljenik proglašava krivim ako to zahtijevaju prohibicije javne sigurnosti ili zaštite časti i dostojanstva građana.

(2) Posebno rješenje o tome donosi tijelo pred kojim se vodio postupak kad je postupak završen, odnosno obustavljen.

³² Čl. 79. st. 1. KZ/11:

Predmeti i sredstva koji su bili namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje kaznenog djela ili su nastali njegovim počinjenjem oduzet će se ako postoji opasnost da će se ponovno uporabiti za počinjenje kaznenog djela. Sud može oduzeti predmete i sredstva i kada je njihovo oduzimanje potrebno radi zaštite opće sigurnosti, javnog poretka ili iz moralnih razloga.

³³ Čl. 79. st. 2. KZ/11:

Ako su ispunjene pretpostavke iz stavka 1. ovoga članka, sud može oduzeti predmete i sredstva i kada počinitelj protupravne radnje nije kriv.

2.5.2. Odnos KZ/11 i ZZODS

Ostale sigurnosne mjere koje se prema KZ/11 mogu izreći nebrojivoj osobi – sigurnosne mjere zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti, zabrane upravljanja motornim vozilom, zabrane približavanja, udaljenja iz zajedničkog kućanstva i zabrane pristupa internetu – dvojbene su jer je njihova opća pretpostavka opasnost počinitelja, a njegova opasnost uvjet je (i razlog) određivanja prisilnog smještaja prema ZZODS-u. Naime, članak 67. KZ/11 propisuje načelo razmjernosti pri izricanju sigurnosnih mjera, određujući da svaka takva mjera „mora biti u razmjeru s težinom počinjenog kaznenog djela i kaznenih djela koja se mogu očekivati, kao i sa stupnjem počiniteljeve opasnosti“.³⁴ Opasnost počinitelja ponavlja se kao uvjet izricanja za svaku pojedinu sigurnosnu mjeru: zabranu potpunog ili djelomičnog obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti moguće je izreći „ako postoji opasnost da će zlouporabom te dužnosti ili djelatnosti ponovo počiniti kazneno djelo“ (čl. 71. st. 1. KZ/11); zabranu upravljanja motornim vozilom „sud će izreći počinitelju kaznenog djela protiv sigurnosti prometa kad postoji opasnost da će upravljajući motornim vozilom ugroziti sigurnost prometa“ (čl. 72. st. 1. KZ/11); zabranu približavanja žrtvi, drugoj osobi ili grupi osoba, ili određenom mjestu sud će izreći počinitelju određenih kaznenih djela „kad postoji opasnost da bi počinitelj prema tim osobama ili na tim mjestima mogao ponovo počiniti neko od navedenih kaznenih djela“ (čl. 73. st. 1. KZ/11); udaljenje iz zajedničkog kućanstva sud može izreći počinitelju kaznenog djela nasilja prema osobi s kojom živi u zajedničkom kućanstvu „ako postoji visok stupanj opasnosti da bi bez provođenja ove mjere počinitelj mogao ponovno počiniti nasilje prema članu zajedničkog kućanstva“ (čl. 74. st. 1. KZ/11); zabranu pristupa internetu sud će izreći počinitelju „ako postoji opasnost da će zlouporabom interneta ponovo počiniti kazneno djelo“ (čl. 75. st. 1. KZ/11).

Dakle, pretpostavka izricanja gotovo svih sigurnosnih mjera koje je moguće primijeniti prema nebrojivim osobama jest opasnost od ponovnog počinjenja kaznenog djela. Specifične su sigurnosne mjere iz članaka 72. i 74. KZ/11, kod kojih se govori o opasnosti od ugrožavanja sigurnosti prometa odnosno opasnosti od ponavljanja nasilja, ali i tu je, u biti, riječ o opasnosti od ponavljanja kaznenog djela.

ZZODS člankom 44. određuje pretpostavke određivanja prisilnog smještaja nebrojive osobe, propisujući da će sud donijeti odluku o prisilnom smještaju nebrojive osobe ako je na temelju mišljenja vještaka psihijatra utvrdio da ima teže duševne smetnje i da je opasna za okolinu (st. 1.), a opasna je za okolinu ako postoji visok stupanj vjerojatnosti da bi ta osoba zbog duševnih smetnji, zbog

---

³⁴ U njemačkom pravu, načelo razmjernosti (*Verhältnismäßigkeit*) „središnjeg je značenja za donošenje sudske odluke o izricanju sigurnosnih mjera“, Đurđević, 2000., str. 861-863.

kojih je nastupila njezina nebrojivost, mogla ponovo počiniti kazneno djelo za koje je zapriječena kazna zatvora u trajanju od najmanje tri godine (st. 2.).³⁵

S obzirom na tako relativno široko određenu opasnost nebrojive osobe kao razlog za njezin prisilni smještaj, teško je zamisliti situaciju da sud utvrdi da osoba koja je ostvarila protupravno djelo u stanju nebrojivosti nije opasna za okolinu u smislu citirane odredbe čl. 44. st. 2. ZZODS-a, ali da, usprkos tome, postoji opasnost zbog koje bi joj trebalo izreći neku od navedenih sigurnosnih mjera.

S druge strane, određivanje prisilnog smještaja nebrojivoj osobi (nakon utvrđenja postojanja opasnosti iz čl. 44. st. 2. ZZODS-a) nedvojbeno otklanja i potrebu izricanja sigurnosne mjere, jer osoba koja je prisilno smještena u psihijatrijsku ustanovu po prirodi stvari ne bi trebala biti u mogućnosti ponovo počiniti kazneno djelo odnosno poduzeti radnje radi sprječavanja kojih se sigurnosne mjere izriču. Pritom je nezamislivo i da bi, ako nebrojiva osoba koja je bila prisilno smještena u psihijatrijsku ustanovu prestane biti opasna za okolinu i bude otpušena iz ustanove (pa čak i ako je uvjetno otpuštena), i dalje postojala opasnost koja je bila razlogom izricanja neke od sigurnosnih mjera.

Osim toga, otvoreno je i pitanje sankcioniranja nebrojive osobe kojoj je izrečena neka od sigurnosnih mjera ako je ona prekrši. Jedina posljedica kršenja obveze koja proizlazi iz sigurnosne mjere bilo bi pokretanje kaznenog postupka zbog počinjenja kaznenog djela nepoštovanja sigurnosnih mjera iz članka 311. KZ/11, ali se može postaviti pitanje opravdanosti vođenja takvog postupka.

Opisane nelogičnosti u sadašnjem uređenju mogućnosti izricanja sigurnosnih mjera nebrojivim osobama upućuju na potrebu ili preispitivanja novog načela krivnje, ili uvođenja mogućnosti izricanja sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja nebrojivim osobama umjesto primjene ZZODS-a (a to bi u biti obezvrijedilo ZZODS i značilo bi vraćanje na sustav napušten 1997., prestankom primjene OKZRH), ili drugačijeg uređenja načina liječenja nebrojivih osoba reguliranog ZZODS-om³⁶ (primjerice, uvođenjem liječenja nebrojivih osoba na slobodi, jer bi samo uz takvo liječenje izricanje sigurnosnih mjera imalo smisla).³⁷

---

³⁵ O problemima u primjeni te odredbe s psihijatrijskog gledišta v. Goreta, 2007., str. 49-50.

³⁶ Napominje se da je (ponovo) pokrenut postupak izrade nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZZODS-a, a nije isključena ni izrada novog teksta tog zakona.

³⁷ O potrebi uvođenja mogućnosti da sud nebrojivom počinitelju protupravnog djela izrekne obvezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, a ne nužno prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu, v. Goreta, 2007., str. 50-51.

2.5.3. (Ne)usklađenost KZ/11 s odredbama ZKP/97 i ZKP/08

O bitnim elementima postupka prema nebrojivim osobama i novostima u tom postupku propisanom ZKP/08 u nastavku je više rečeno, a ovdje uz problematiku izricanja sigurnosnih mjera nebrojivim osobama valja samo istaknuti da ZKP/08 i dalje predviđa mogućnost donošenja posebne vrste presude u postupku prema tim osobama – tzv. „utvrđujuću presudu“, jer se takvom odlukom „utvrđuje da je optuženik počinio protupravno djelo i da ga je počinio u stanju nebrojivosti te se određuje prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu u trajanju od šest mjeseci“³⁸ – kao i posebnu osnovu za oslobađajuću presudu navedenu u čl. 554. st. 3. ZKP/08 koja se donosi ako sud utvrdi da je optuženik u stanju nebrojivosti počinio protupravno djelo, ali da ne postoje uvjeti za određivanje prisilnog smještaja optuženika u psihijatrijsku ustanovu prema odredbama ZZODS-a.

Iz citiranih odredaba proizlazi i sadržaj takve utvrđujuće te oslobađajuće presude, pri čemu niti jedna od njih ne spominje sigurnosne mjere. S obzirom na odredbe čl. 24. st. 4. KZ/11, potpuno je jasno da bi sigurnosne mjere, ako postoje zakonski razlozi za njihovo izricanje, morale biti sadržane u utvrđujućoj presudi, ali taj članak ne isključuje niti mogućnost izricanja sigurnosne mjere nebrojivoj osobi kada je dokazano njezino ostvarenje protupravnog djela u stanju nebrojivosti, a sud je oslobodi od optužbe zbog nepostojanja uvjeta za određivanje prisilnog smještaja optuženika.³⁹

Zbog iznesenog je očigledno da će u predstojećoj reformi novog kaznenog postupka biti potrebno uskladiti odredbe o sadržaju presuda koje se donose u postupku prema osobama kojima se stavlja na teret da su u stanju nebrojivosti ostvarile protupravno djelo s mogućnošću izricanja i tim osobama sigurnosnih mjera koju je uveo KZ/11.⁴⁰ Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz listopada 2012., iako sadržava nekoliko odredaba kojima se regulira materija postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama, ne donosi odredbe kojima bi se riješilo pitanje usklađenosti KZ/11 i ZKP/08.⁴¹

---

³⁸ Čl. 554. st. 1. ZKP/08.

³⁹ Iako to izrijekom nije propisano, očigledno je da se neka od sigurnosnih mjera navedenih u čl. 24. st. 4. KZ/11 ne bi mogla izreći nebrojivoj osobi ako sud utvrdi postojanje nekog od razloga za oslobađanje od optužbe iz čl. 453. t. 1. ZKP/08 (kad djelo za koje se optuženik optužuje nije kazneno djelo) ili iz čl. 453. t. 3. ZKP/08 (ako nije dokazano da je optuženik počinio djelo za koje se optužuje).

⁴⁰ U tom smislu i Prijedlog Kaznenog zakona, *op. cit.* u bilj. 4., str. 129.

⁴¹ V. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, https://infodok.sabor.hr/Reports/KarticaAktaFrm.aspx?zak_id=24198 (18. XI. 2012.).

3. POLOŽAJ NEUBROJIVIH POČINITELJA PROTUPRAVNIH DJELA U KAZNENOM POSTUPOVNOM PRAVU

3.1. Poseban postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama i razlozi za njegovo postojanje

Zakon o kaznenom postupku⁴² (dalje ZKP/08) u svojem četvrtom dijelu, *Posebni postupci*⁴³, u glavi XXVII. uređuje *Postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama*. Valja odmah istaknuti kako naziv glave XXVII. nije dovoljno precizan. Nije riječ naime o postupku prema svim okrivljenicima s duševnim smetnjama, već samo o posebnom postupku prema onom okrivljeniku za kojeg se osnovano sumnja da je protupravno djelo počinio u stanju nebrojivosti.⁴⁴ Dakako da pojam okrivljenika s duševnim smetnjama uključuje puno širi krug osoba – svakako u taj pojam pripadaju i smanjeno ubrojivi okrivljenik, okrivljenik koji je raspravno nesposoban zbog duševnih smetnji, pa i svaki drugi okrivljenik s duševnim smetnjama. Protiv svih tih osoba vodi se (redoviti ili skraćeni) kazneni postupak, a ne poseban postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. U tom je smislu naziv glave preširok. S druge strane naziv je i preuzak - upućuje na zaključak da osoba protiv koje se vodi taj postupak aktualno ima duševne smetnje, što niti kod nebrojivih počinitelja protupravnih djela na mora nužno biti slučaj. Stoga bi bilo prikladnije da naziv glave XXVII. ZKP-a preciznije odredi njezin sadržaj te da glasi: *Postupak prema okrivljenicima koji su protupravno djelo počinili u stanju nebrojivosti*.

Potreba da se u ZKP-u uredi jedan takav posebni postupak proizlazi iz činjenice da osoba koja je u vrijeme ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela bila nebrojiva uopće ne čini kazneno djelo. Nedostaje joj, naime, krivnja, pa je djelo koje ona čini protupravno, ali ne i kazneno djelo.⁴⁵ Kako se, pak, kazneni postupak vodi „u slučaju vjerojatnosti da je netko počinio povredu društvenih pravila ponašanja određenu kao kazneno djelo“⁴⁶, a kod nebrojive

---

⁴² Narodne novine broj 152/08, 76/09, 80/11, 121/11. Tekst Zakona navodi se prema redakcijski pročišćenom tekstu objavljenom u: Đurđević, Z. (ur.), *Zbirka zakona iz kaznenog procesnog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011.

⁴³ „Posebni postupci su oni u kojima Zakon, zbog posebnih svojstava predmeta koji se rješava pred nadležnim sudom i zbog učinkovitog ostvarenja procesnog cilja, pretpostavke za njihovo pokretanje i provođenje te za poduzimanje određenih radnji i donošenje odluka, regulira drugačije nego u redovitom ili skraćenom postupku.“ Krapac, 2008., str. 685. Usp. Pavišić, B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2011., str. 935.

⁴⁴ Tripalo, D., *Novosti u posebnim postupcima i skraćenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2002., str. 315.

⁴⁵ Novoselec, 2009., str. 241.

⁴⁶ Krapac, 2010., str. 4.

se osobe od početka sumnja da nije počinila kazneno djelo (jer joj nedostaje krivnja), postupak prema takvoj osobi potrebno je urediti kao poseban postupak. Postupanje prema takvoj osobi nije moguće u kaznenom postupku jer postojanje okolnosti koje isključuju krivnju po općim pravilima kaznenog procesnog prava dovodi do nepokretanja kaznenog postupka⁴⁷ odnosno do njegova okončanja zbog postojanje procesnih smetnji.^{48,49}

Čime je opravdana potreba vođenja posebnog postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama? Opravdana je dvama razlozima. Prvi je interes društva, koji se prije svega iskazuje kroz potrebu društva da se zaštiti od osoba koje su počinile štetna djela, koja bi bila kaznena djela da su počinjena skrivljeno, ako postoji opasnost da će te osobe i u budućnosti činiti kaznena djela. Interes društva izražava se ujedno i kroz njegovu obvezu da u slučaju počinjenja protupravnih djela, u interesu oštećenika i cjelokupne društvene zajednice, okolnosti počinjenja takvog djela temeljito istraži. A s druge su strane razlozi povezani s interesom osobe protiv koje se taj postupak vodi. Budući da je na tu osobu izvorno pala sumnja da je počinila kazneno djelo, potrebno je provesti poseban postupak u kojem će se pokazati opravdanost te sumnje. Taj postupak pruža ne samo priliku da se ta sumnja potvrdi i da se utvrdi da je osoba počinila protupravno djelo već i priliku da se ta osoba oslobodi svake sumnje u počinjenje kaznenog djela. Na taj se način osobi koja je protupravno djelo počinila u stanju nebrojivosti jamči pravo na suđenje i na obranu.⁵⁰ Vođenje posebnog postupka se na procesnoj razini opravdava postojanjem niza dodatnih jamstava koja se ne primjenjuju prema okrivljeniku u kaznenom postupku, a čiji je cilj dodatna zaštita osobe prema kojoj se taj postupak vodi.

---

⁴⁷ V. čl. 206. st. 1. t. 3. ZKP/08 koji određuje da državni odvjetnik odbacuje kaznenu prijavu ako postoje okolnosti koje isključuju krivnju.

⁴⁸ V. čl. 224. st. 1. t. 2. ZKP/08 koji određuje da državni odvjetnik nalogom obustavlja istragu ako postoje okolnosti koje isključuju krivnju okrivljenika, čl. 355. st. 1. t. 2. koji određuje da će (optužno) vijeće rješenjem odbaciti optužnicu ako postoje okolnosti koje isključuju okrivljenikovu krivnju.

⁴⁹ Njemački Zakon o kaznenom postupku (*StPO*) nemogućnost provođenja kaznenog postupka izričito propisuje kao pretpostavku za vođenje posebnog postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama (*Sicherungsverfahren*, Postupak za izricanje sigurnosnih mjera). § 413 StPO: *Führt die Staatsanwaltschaft das Strafverfahren wegen Schuldunfähigkeit oder Verhandlungsunfähigkeit des Täters nicht durch ...* V. Roxin, C., Schünemann, B., *Strafverfahrensrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2012., str. 531.

⁵⁰ O neprihvatljivosti procesnih rješenja u francuskom pravu, u kojem se u slučaju utvrđivanja okrivljenikove nebrojivosti u prethodnom postupku donosi odluka o obustavi postupka, čime se okrivljeniku uskrađuje pravo na suđenje i na obranu, v. Đurđević, Z., *Pravni položaj počinitelja kaznenih djela s duševnim smetnjama*, Hrvatsko udruženja za kaznene znanosti i praksu i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2002., str. 157-161.

3.2. Pravna priroda postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama

Opravdano se postavlja pitanje koja je pravna priroda postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Je li to posebni kazneni postupak ili je samo posebni postupak čija je primjena uređena pravilima ZKP-a i na koji se na odgovarajući način primjenjuju pravila kaznenog postupka?⁵¹ U našoj se teoriji kaznenog procesnog prava to pitanje do sada nije posebno analiziralo. U nastavku će biti analizirana judikatura Europskog suda za ljudska prava (dalje ESLJP, Europski sud, Sud) čiji je predmet bila pravna priroda postupaka koji se vode prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Rezultat te analize poslužit će kao podloga za ocjenu pravne prirode postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama u hrvatskom pravu.⁵²

3.2.1. Analiza judikature ESLJP

U slučaju *Antoine protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵³ Europski je sud dobio priliku razmotriti pravnu prirodu postupka koji se u Engleskoj provodi protiv okrivljenika za kojeg se u kaznenom postupku utvrdi da su raspravno nesposobni (*unfit to plead*⁵⁴). Riječ je o posebnom postupku suđenja o činjenicama (*Trial of the facts*⁵⁵) koji je uređen Zakonom o kaznenom postupku (*Criminal*

---

⁵¹ O supsidijarnoj primjeni općih odredaba ZKP-u u posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama v. čl. 549. st. 1. ZKP/08. Odgovarajuće odredbe postoje i u njemačkom i austrijskom pravu. Za njemačko pravo v. Roxin/ Schönemann, 2012., str. 532. Za austrijsko pravo v. Fuchs, H., Ratz, E. (ur.), *Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2009., komentar uz odredbu § 429 StPO.

⁵² U austrijskom pravu, poseban postupak prema okrivljeniku koji je protupravno djelo počinio u stanju nebrojivosti (*Verfahren für Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnormale Rechtsbrecher*, Postupak smještaja u ustanovu za duševno bolesne počinitelje) na smatra se kaznenim postupkom, već kaznenom postupku bliskim posebnim kaznenopravnim postupcima, Fuchs/Ratz, 2009., komentar uz § 429 StPO.

⁵³ *Antoine protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 62960/00, odluka o osnovanosti od 13. svibnja 2003.

⁵⁴ O institutu nesposobnosti za sudjelovanje u kaznenom postupku u engleskom pravu v. Đurđević, Z., *Pravni položaj počinitelja kaznenih djela s duševnim smetnjama u Engleskoj, Kanadi i Francuskoj*, HLJKPP, br. 2/1999., str. 538-540.

⁵⁵ Za postupak suđenja o činjenicama u engleskom pravu v. Đurđević, 1999., str. 539-540. Cilj je tog postupka da se uspostavi pravična ravnoteža između potrebe da se zaštiti osoba, koja zapravo nije počinila ništa pogrešno i nesposobna je za sudjelovanje u postupku i potrebe da se društvo zaštiti od osobe koja je počinila štetno djelo, koje bi bilo kazneno djelo da je počinjeno skrivljeno, *Antoine protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, *op. cit.* u bilj. 53. Postupak suđenja o činjenicama uveden je u englesko pravo Zakonom o kaznenom postupku (*Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act*) iz 1991. godine, kao odgovor na slučaj u kojem je okriv-

procedure (Insanity) Act) iz 1964. Nakon što se u kaznenom postupku pred porotom utvrdi da je okrivljenik raspravno nesposoban, postupak se obustavlja i pokreće se postupak suđenja o činjenicama pred novom porotom. Zadaća tog postupka jest utvrditi je li okrivljenik počinio djelo ili propust koji mu se stavlja na teret kao kazneno djelo. Predmet postupka je protupravno djelo (*actus reus*), ali ne i krivnja okrivljenika (*mens rea*). Pravila dokazivanja jednaka su onima u kaznenom postupku te uključuju pravo okrivljenika da u postupku sudjeluje osobno ili uz pomoć pravnog zastupnika te aktivno participira u izvođenju dokaza. Postupak može završiti ili oslobađajućom presudom, ako sud utvrdi da okrivljenik nije počinio djelo koje je predmet postupka ili da ga je počinio, ali ne postoje razlozi za izricanje neke od zakonom predviđenih mjera, ili presudom kojom se utvrđuje da je okrivljenik počinio djelo koje je predmet postupka te se izriče neka od mjera predviđenih zakonom.⁵⁶

Kazneni postupak protiv podnositelja zahtjeva pokrenut je zbog kaznenog djela ubojstva. Međutim, nakon što je utvrđeno da okrivljenik boluje od paranoide shizofrenije, postupak je obustavljen zbog njegove raspravne nesposobnosti, nakon čega je protiv njega pokrenut postupak suđenja o činjenicama pred novom porotom. U tom je postupku utvrđeno da je podnositelj zahtjeva počinio djelo koje je predmet postupka te mu je određen prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu.

Podnositelj zahtjeva obratio se Sudu ističući da je u postupku suđenja o činjenicama došlo do povrede njegovih prava zajamčenih čl. 6. st. 1. i st. 3. t. d) Konvencije – prava na osobno sudjelovanje u kaznenom postupku⁵⁷ te prava na suočenje s dokazima optužbe.⁵⁸ Prema njegovoj pritužbi, ta su mu prava povrijeđena jer ih u postupku suđenja o činjenicama, zbog svoje duševne bolesti, nije mogao učinkovito ostvarivati.

---

ljenik priznao počinjenje kaznenog djela ubojstva, nakon čega je utvrđena njegova raspravna nesposobnost te mu je određen prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu, a da utemeljenost njegova priznanja poslije nije istražena u postupku. Naknadno je uspostavljeno da nije počinio kazneno djelo ubojstva, *Kerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 63356/00, odluka o osnovanosti od 23. rujna 2003.

⁵⁶ Podnositelju zahtjeva izrečena je mjera prisilnog bolničkog liječenja sa zabranom izlaska (*hospital order subject to a restriction order*). O ostalim mjerama koje se u engleskom pravu mogu izreći prema raspravno nesposobnim okrivljenicima za koje je utvrđeno da su počinili protupravno djelo v. Đurđević, 1999., str. 543-548.

⁵⁷ O pravima okrivljenika da se kazneni postupak vodi u njegovoj prisutnosti te da mu se omogućiti učinkovito sudjelovanje u kaznenom postupku kao sastavnici prava na pravično suđenje iz čl. 6. st. 1. Konvencije, v. Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2009., str. 247-251.

⁵⁸ O pravu okrivljenika na konfrontaciju sa svjedocima optužbe v. Ivičević Karas, E., *Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku (u povodu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Kovač protiv Hrvatske)*, HLJKPP, br. 2/2007., str. 1010-1014.

Vlada Ujedinjenog Kraljevstva prigovorila je dopustivosti njegova zahtjeva ističući da postupak suđenja o činjenicama nije kazneni postupak u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije, jer se u postupku nije utvrđivala krivnja podnositelja zahtjeva za kazneno djelo, pa postupak nije mogao rezultirati osuđujućom presudom, niti je njegov cilj bio kažnjavanje podnositelja zahtjeva za kazneno djelo te mu se nije mogla izreći kazna, već jedino neka od zakonom predviđenih mjera, koje su po svojoj prirodi preventivne, a ne kaznene. Podnositelj zahtjeva je, s druge strane, upozoravajući na niz sličnosti između kaznenog postupka i postupka suđenja o činjenicama, tvrdio da je postupak suđenja o činjenicama u svojoj biti kazneni postupak.

Prilikom donošenja odluke je li određeni postupak kazneni, Sud se rukovodi kriterijima ustanovljenima u slučaju *Engel*⁵⁹, tzv. *testom Engel*. Ključne su tri okolnosti: pravno razvrstavanje djela prema domaćem pravu, narav djela i težina kazne kojoj je osoba izložena.⁶⁰

Europski je sud zaključio da je prigovor podnositelja zahtjeva nedopušten, jer postupak suđenja o činjenicama nije kazneni postupak. Sud je upozorio na dvije okolnosti kao ključne: izostanak mogućnosti osude te priroda mjera koje se u tom postupku izriču. Budući da podnositelj zahtjeva nije mogao biti proglašen krivim za kazneno djelo i budući da mu nije mogla biti izrečena kazna kao mjera namijenjena retribuciji i odvraćanju od činjenja kaznenih djela, već jedino preventivne mjere čija svrha nije kažnjavanje, već zaštita društva, postupak koji je vođen prema njemu nakon obustave kaznenog postupka nije bio kazneni postupak u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije.

Sud je svoj zaključak o prirodi postupka suđenja o činjenicama u engleskom pravu potvrdio i u odluci *Kerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.⁶¹ Protiv podnositelja zahtjeva, koji boluje od organske bolesti mozga, pokrenut je kazneni postupak zbog nekoliko kaznenih djela seksualne prirode. Nakon što je utvrđena njegova raspravna nesposobnost, kazneni je postupak obustavljen te je pokrenut postupak suđenja o činjenicama u kojem je utvrđeno da je podnositelj zahtjeva počinio neka od djela zbog kojih je postupak vođen te je donesena oslobađajuća presuda.

Jednako kao i slučaju *Antoine*, podnositelj zahtjeva pritužio se da mu je zbog njegove duševne bolesti bilo onemogućeno učinkovito sudjelovanje u postupku te da je njegova bolest ostvarenje jednakosti oružja u postupku učinila iluzornim, zbog čega je došlo do povrede čl. 6. st. 1. i čl. 6. st. 3. t. d) Konven-

---

⁵⁹ *Engel i ostali protiv Nizozemske*, zahtjev br. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, presuda od 13. lipnja 1976. Detaljnije o slučaju *Engel*, njegovoj pozadini i važnosti za judikaturu Europskog suda v. Harris/ O'Boyle/Warbrick, 2009., str. 205-208.

⁶⁰ Novosel, D., Rašo, M., Burić, Z., *Razgraničenje kaznenih djela i prekršaja u svjetlu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske*, HLJKPP, br. 2/2010., str. 790.

⁶¹ *Op. cit.* u bilj. 55.

cije. Vlada je tvrdila da postupak suđenja o činjenicama nije kazneni postupak u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije, ali da se taj postupak mora voditi pravično i da se s tim ciljem u postupku primjenjuju odgovarajuće garancije radi zaštite raspravno nesposobne osobe, između ostalog postupak se vodi pred neovisnim i nepristranim sudom, osoba je zastupana od pravnog savjetnika, mogu se izvoditi dokazi u njezinu korist, a dokazi koje je predložio tužitelj izvode se kroz model unakrsnog ispitivanja te je teret dokaza na tužitelju koji je svoje tvrdnje dužan dokazati do standarda koji se primjenjuje u kaznenom postupku.

Pozivajući se na svoju odluku iz slučaja *Antoine*, Sud je zaključio kako nije riječ o kaznenom postupku. Međutim, Sud je u ovom slučaju dobio priliku odgovoriti na pitanje je li riječ o građanskom postupku u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije, odnosno je li riječ o postupku koji predstavlja utvrđivanje prava i obveza građanske naravi. Sud na to pitanje nije odgovorio, ali je istaknuo da, u usporedbi s kaznenim postupcima, u postupcima građanske naravi nacionalne vlasti uživaju veću slobodu u primjeni mjera kojima se osigurava pravičnost postupka, a da je postupak suđenja o činjenicama uključivao niz jamstava kojima se osiguravala pravičnost postupanja prema osobama protiv kojih se taj postupak vodi. U skladu sa svim navedenim, Sud je zaključio da čak i ako se čl. 6. Konvencije primjenjuje u svom građanskopravnom aspektu, postupak koji je vođen protiv podnositelja zahtjeva ispunio je sve standarde pravičnog postupka svojstvene tim postupcima.

Možemo, dakle, zaključiti da je Sud u slučajevima *Antoine* i *Kerr* kao odlučujuće za određivanje prirode postupka suđenja o činjenicama u engleskom pravu istaknuo kriterije mogućnosti osude i kažnjavanja za kazneno djelo. Bez obzira na to što je postupak suđenja o činjenicama po pravilima po kojima se provodi sličan kaznenom postupku i što se u njemu utvrđuje počinjenje protupravnog djela, to ipak nije kazneni postupak.

Odluka Suda da nije riječ o kaznenom postupku daje zapravo legitimitet vođenju posebnih postupaka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Da je Sud našao da je riječ o kaznenom postupku, mogućnost provođenja tog postupka bila bi dovedena u pitanje. Naime, u praksi Suda generalno je neprihvatljivo kazneni postupak voditi protiv osobe koja u njemu nije sposobna učinkovito sudjelovati. Nemogućnost provođenja postupka suđenja o činjenicama i ostalih posebnih postupaka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama bila bi prije svega štetna za interese osobe na koju je pala sumnja da je počinila djelo koje bi, da je postupala skrivljeno, bilo kazneno djelo. Takvoj osobi ne bi bio stavljen na raspolaganje mehanizam kroz koji bi se ta sumnja mogla otkloniti.⁶²

---

⁶² Tako u odnosu na postupak suđenja o činjenicama u engleskom pravu u odluci *Kerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, *op. cit.* u bilj. 55.

U nedavnom slučaju *Valeriy Lopata protiv Rusije*⁶³ ruska je vlada, braneći se od pritužbi podnositelja zahtjeva da su mu u kaznenom postupku koji je vođen protiv njega, zbog uskrate prava da bude prisutan u postupku, povrijeđena prava iz članka 6. st. 1. i čl. 6. st. 3. t. c) Konvencije, tvrdila, pozivajući se na slučajeve *Antoine* i *Kerr*, da je pritužba podnositelja zahtjeva nedopuštena, jer postupak koji je vođen protiv njega nije kazneni postupak u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije. U ovom je slučaju protiv podnositelja zahtjeva pred ruskim sudovima vođen kazneni postupak, ali je tijekom tog postupka ustanovljeno da je podnositelj zahtjeva obolio od duševne bolesti, zbog čega prema nacionalnom pravu nije bio kazneno odgovoran. Postupajući u skladu s ruskim pravom, državni je odvjetnik podnio optužnicu u kojoj je zatražio da se podnositelj zahtjeva oslobodi kaznene odgovornosti i kazne, ali da se prema njemu primijeni prisilna mjera medicinskog karaktera,⁶⁴ što je nacionalni sud, donoseći presudu, prihvatio.⁶⁵

Sud je, odlučujući o dopustivosti pritužbe podnositelja zahtjeva dodatno razradio kriterije prije ustanovljene u slučajevima *Antoine* i *Kerr*. Prije svega je priznao da između postupka suđenja o činjenicama u engleskom pravu i postupka koji se protiv podnositelja zahtjeva vodio pred ruskim sudovima, s obzirom na njihovu svrhu postoje određene sličnosti, ali da ne može zanemariti različitosti koje između tih postupaka postoje u njihovoj praktičnoj primjeni.⁶⁶ U slučaju *Lopata* podnositelj zahtjeva je, nakon utvrđivanja njegove duševne smetnje, ostao u pritvoru kao okrivljenik u kaznenom postupku još 2 godine i 9 mjeseci i morao je čekati okončanje postupka protiv sebe kao i svaki drugi okrivljenik u normalnom kaznenom postupku.⁶⁷ Budući da se, prema ocjeni Suda, položaj podnositelja zahtjeva u nacionalnom postupku, nakon utvrđenja njegove duševne smetnje, nije *suštinski promijenio*, postupak koji je vođen protiv njega bio je kazneni u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije.⁶⁸

Dodatni element koji je Sud u slučaju *Lopata* uzeo u obzir jest način na koji je postupak praktično proveden. Dok je u slučajevima *Antoine* i *Kerr* odlučujuća bila svrha postupka, ovdje je Sud u obzir uzeo i praktičnu dimenziju. Možemo zaključiti da i postupak, koji po svrsi nije kazneni, može takvim postati ako način na koji se on provodi bitno ne odstupa od načina na koji se

---

⁶³ *Valeriy Lopata protiv Rusije*, zahtjev br. 19936/04, presuda od 30. listopada 2012.

⁶⁴ *Ibid.*, § 42.

⁶⁵ *Ibid.*, § 58.

⁶⁶ *Even despite some similarities in the essential purpose of the procedures in question, the Court cannot but notice the differences in their practical operation (...)*, § 120.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *The Court notes that by contrast to the above mentioned cases, the applicant's situation in the case at hand did not change substantially after (...) the applicant was found to be mentally ill. (...) the Court (...) accordingly, concludes that the proceedings in respect of the applicant in the present case were "criminal" within the meaning of Article 6 § 1 of the Convention, Ibid.*

vodi kazneni postupak. Sud pritom važnost daje ne samo pravilima po kojima se postupak provodi već i njihovoj praktičnoj primjeni. Ako se prema osobi vodi postupak koji po svojoj svrsi nije kazneni, ali koji osobu prema kojoj se vodi ne stavlja u bitno različit položaj od onog okrivljenika u kaznenom postupku, riječ je o kaznenom postupku u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije.

3.2.2. *Pravna priroda posebnog postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama u hrvatskom pravu*

Što o pravnoj prirodi hrvatskog posebnog postupka prema okrivljenicima s duševnim smetnjama možemo zaključiti na temelju prikazane judikature Europskog suda? Predmet posebnog postupka iz glave XXVII. ZKP-a nije kazneno djelo, već protupravno djelo. U skladu s tim, u predmetu se ne utvrđuje krivnja za kazneno djelo te nije moguće izricanje presude kojom se okrivljenik proglašava krivim. Pored toga, okrivljenika nije moguće ni kazniti, već je jedino prema njemu moguće primijeniti mjeru prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu, koja po svojoj prirodi nije kaznena, već preventivna mjera medicinske naravi. Stoga taj postupak *po svojoj svrsi* nije kazneni. Međutim, za ocjenu radi li se o kaznenom postupku u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije odlučno je dolazi li prelaskom okrivljenika iz kaznenog u posebni postupak do suštinske promjene njegova položaja. Do promjene u položaju okrivljenika nedvojbeno dolazi: posebni se postupak, za razliku od kaznenog, može voditi usprkos okrivljenikovoj raspravnoj nesposobnosti, u posebnom se postupku primjenjuju dodatne procesne garancije koje se ne primjenjuju na okrivljenika kaznenom postupku i prema okrivljeniku se mogu primjenjivati posebne mjere osiguranja prisutnosti, koje se ne mogu primjenjivati prema okrivljeniku u kaznenom postupku, čija se različitost, pored posebnih pretpostavki za njihovu primjenu, odnosi i na poseban način njihova izvršenja. Stoga je opravdano zaključiti da poseban postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama nije kazneni postupak u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije.

Neovisno o prirodi posebnog postupka prema okrivljeniku s duševnim smetnjama, nedvojbeno je da su utvrđivanje počinjenja protupravnog djela i nebrojivosti okrivljenika pitanja koja treba rješavati kazneni sud, i to po pravilima koja u najvećoj mogućoj mjeri, s obzirom na pravo okrivljenika na pravični postupak, odgovaraju pravilima kaznenog postupka. Prava okrivljenika iz kaznenog postupka mogu okrivljeniku u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama biti ograničena samo u mjeri koja je nužna posljedica njegova zdravstvenog stanja te, s druge strane, moraju biti praćena odgovarajućim kompenzatornim mehanizmima.⁶⁹

---

⁶⁹ Tako u odnosu na postupak suđenja o činjenicama u engleskom pravu u slučaju *Kerr*, *op. cit.* u bilj. 54.

Vezano uz postupke koji se vode prema osobama s duševnim smetnjama treba istaknuti da se u tim postupcima primjenjuju, neovisno o kojem je postupku riječ, ako uključuju mogućnost da toj osobi bude oduzeta sloboda na temelju opasnosti koja proizlazi iz njezinih duševnih smetnji, sva ona jamstva koja je Europski sud razvio vezano uz oduzimanje slobode na temelju čl. 5. st. 1. t. e) Konvencije.⁷⁰

3.3. Postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama u ZKP/08

Svi zakoni o kaznenom postupku koji su se primjenjivali u Republici Hrvatskoj od osamostaljenja do danas poznaju poseban postupak prema okrivljenicima koji su protupravno djelo počinili u stanju nebrojivosti. U ZKP/93 bio je to poseban postupak za primjenu mjera sigurnosti⁷¹, koji je bio uređen u skladu s kaznenim modelom postupanja s okrivljenicima s duševnim smetnjama. Prilikom donošenja ZKP/97, postupanje prema okrivljenicima s duševnim smetnjama trebalo je prilagoditi civilnom modelu koji je inauguriran odredbom čl. 4. KZ/97. Prelaskom na civilni model za okrivljenike koji su protupravno djelo počinili u stanju nebrojivosti postale su važne, pored odredaba KZ-a i ZKP-a, i odredbe ZZODS-a. U Hrvatskoj je civilni model izvorno uveden u svom čistom obliku: kazneni sud nadležan je utvrđivati počinjenje protupravnog djela i nebrojivost okrivljenika, ali ne i utvrđivati njegovu opasnost i donositi odluku o prisilnom smještaju. Za to je sada isključivo nadležan građanski sud. Međutim, način na koji je u nas uveden civilni model uskoro je pokazao mnogobrojne nedostatke, pa se opsežnim izmjenama ZKP/97 i ZZODS iz 2002. godine pristupilo njegovim izmjenama. Hrvatska je dobila modificirani civilni model prema kojem je kazneni sud sada nadležan utvrđivati i opasnost okrivljenika te odrediti njegov prisilni smještaj, ali ne i odlučivati o produljenju prisilnog smještaja ili otpustu iz psihijatrijske ustanove – za to je ostao nadležan građanski sud.⁷²

---

⁷⁰ Ta odredba kao jedan od taksativno nabrojanih slučajeva u kojima je državi dopušteno ograničiti pravo na osobnu slobodu građana predviđa „pritvaranje umobolnika“. O tim jamstvima v. Krapac, D., *Ograničenja prava na osobnu slobodu u postupcima državnih tijela prema osobama s duševnim smetnjama: aspekti Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava*, Psihijatrija i zakon, Psihijatrijska bolnica Vrapče – Zagreb, Zagreb, 1998., str. 11-24, Đurđević, 2002., str. 207-233.

⁷¹ Turković, 1997., str. 83. Takav posebni postupak za primjenu sigurnosnih mjera postoji u njemačkom i austrijskom pravu. Za njemačko pravo v. odredbe § 413 do 416 StPO, za austrijsko pravo v. odredbe § 429 do 434 StPO.

⁷² Tripalo, 2002., str. 318-320.

ZKP/08 doslovno je preuzeo odredbe ZKP/97 o posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama.⁷³ Usprkos početnoj izrazitoj nestabilnosti normativnog okvira na kojem počiva pravni položaj okrivljenika koji su protupravno djelo počinili u stanju nebrojivosti u kaznenom postupku, možemo kazati da se pravni položaj te kategorije okrivljenika u posljednjih desetak godina, usprkos određenim uočenim nedostacima u praksi,⁷⁴ stabilizirao.

Određene promjene u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama predložene su u Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz listopada 2012.

3.4. Predložene promjene u posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz listopada 2012.⁷⁵ (dalje PZIDZKP) predviđa određene promjene u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Prema obrazloženju predlagačelja, „spomenute izmjene i dopune nesumnjivo idu u smjeru dodatne zaštite osobe za koju postoje osnove sumnje o nebrojivosti u kaznenom postupku“.⁷⁶ Tri su osnovne novine koji predviđa PZIDZKP: obvezno provođenje istrage u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama i vezano uz to obvezna obrana okrivljenika od donošenja naloga o provođenju istrage te uvođenje nove mjere opreza u ovom posebnom postupku.⁷⁷ U nastavku ćemo analizirati predložene izmjene.

---

⁷³ Mazalin, 2008., str. 771.

⁷⁴ Tripalo, 2006., str. 209-220.

⁷⁵ Vlada RH poslala je Prijedlog u saborsku proceduru 11. listopada 2012. Tekst Prijedloga s obrazloženjem dostupan je na: https://infodok.sabor.hr/Reports/KarticaAktaFrm.aspx?zak_id=24198 (18. XI. 2012.)

⁷⁶ *Ibid.*, str. 4.

⁷⁷ *Ibid.*

3.4.1. Obvezna istraga u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama

Sukladno čl. 40. PZIDZKP predlaže se u čl. 216. ZKP/08⁷⁸ dodati st. 2. prema kojem se istraga mora provesti „ako postoje osnove sumnje da je osumnjičenik počinio protupravno djelo u stanju nebrojivosti“.⁷⁹

U postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama na odgovarajući se način primjenjuju ostala pravila ZKP/08, osim odredaba o skraćenom postupku te izricanju kaznenog naloga i sudske opomene.⁸⁰ Dakle, u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama, osim ako posebnim odredbama o tom postupku nije što drugo propisano, primjenjuju se pravila redovitog postupka. Za razliku od skraćenog postupka, u kojem se istraga *ne može* voditi, u redovitom se postupku istraga *može*, ali nužno *ne mora* voditi.⁸¹ Odredbom čl. 40. PZIDZKP sada je jasno određeno da se u postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama istraga mora provesti. Istraga kao formalizirani prethodni postupak u kojem su sudu dane ograničene mogućnosti kontrole nad postupanjem državnog odvjetnika⁸² zaista pruža veće mogućnosti zaštite okrivljenika, pa je u tom smislu prijedlog opravdan. Ipak se postavljaju određena pitanja, vezano uz njegovu praktičnu provedbu i (ne)usklađenost ostalih odredaba ZKP/08 s predloženim izmjenama.

Prema prijedlogu, istraga se mora provesti „ako postoje osnove sumnje da je okrivljenik počinio protupravno djelo u stanju nebrojivosti“. Postavlja se pitanje razgraničenja između slučajeva kada postoje osnove sumnje da je djelo počinjeno u stanju nebrojivosti od onih kod kojih postoje osnove sumnje da je počinjeno u stanju smanjene ubrojivosti, pa i od onih kad nije riječ ni o nebrojivosti ni o smanjenoj ubrojivosti, već samo o osnovi sumnje da je djelo počinjeno od osumnjičenika s duševnim smetnjama. Državni odvjetnik u pravilu ne raspolaže znanjima iz psihijatrije koja bi mu omogućila razgraničenje

⁷⁸ Članak 216.

(1) Istraga se mora provesti za kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora.

(2) Istraga se može provesti za druga kaznena djela za koja se vodi redoviti kazneni postupak.

(3) U istrazi će se prikupiti dokazi i podaci potrebni da bi se moglo odlučiti hoće li se podignuti optužnica ili obustaviti postupak, te dokazi za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na raspravi ili bi njihovo izvođenje bilo otežano.

⁷⁹ „Sukladno novom stavku 2. istraga se mora provesti ...s ciljem dodatne zaštite nebrojive osobe, kao posebno ranjive kategorije, koja traži pojačanu zaštitu“, *op. cit.* u bilj. 75, str. 36.

⁸⁰ Čl. 549. st. 1. ZKP/08.

⁸¹ Osim ako nije riječ o kaznenim djelima za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora, čl. 216. st. 2. ZKP/08.

⁸² O ograničenoj kontroli pretpostavki za vođenje istrage od suca istrage v. Đurđević, Z., *Sudska kontrola državnoodvjetničkog kaznenog progona i istrage: poredbenopravni i ustavni aspekti*, HLJKPP, br. 1/2010., str. 16.

tih slučajeva. A to je razgraničenje bitno, jer obvezu vođenja istrage, za što se vezuje i ostvarivanje drugih dodatnih prava za okrivljenika s duševnim smetnjama, zakon propisuje samo za slučajeve kad postoje osnove sumnje da je djelo počinjeno u stanju nebrojivosti. Državni odvjetnik mogao bi tu dvojbu razriješiti nalaganjem vještačenja osumnjičeničkova duševnog stanja, ali to je prije svega prema odredbama ZKP nemoguće, a osim toga je iz psihijatrijskog aspekta neopravdano. Dokazne radnje prije početka postupka, kada je provođenje istrage obvezno, mogu se provesti samo kada postoji opasnosti od odgode,⁸³ što ovdje (u pravilu) nije slučaj. Stoga državni odvjetnik nema zakonske mogućnosti odrediti psihijatrijsko vještačenje prije donošenja naloga o provođenju istrage. Iz psihijatrijske struke već je prije upozoreno na poteškoće u provođenju psihijatrijskog vještačenja „kao jedne od prvih istražnih radnji s krajnje insuficijentnim (s aspekta vještaka) sadržajem sudskog spisa u kojem praktički nema nijednog dokumenta iz kojeg bi se mogla iščitati aktualna sudska verzija inkriminiranih zbivanja i realnog ponašanja ispitanika u deliktnoj situaciji“.⁸⁴

Stoga je državni odvjetnik suočen s dvije opcije. Prema jednoj može naložiti provođenje istrage kad god je riječ o slučaju osumnjičenika s duševnim smetnjama, ili barem o osumnjičeniku kod kojeg postoji sumnja da je djelo počinio u stanju nebrojivosti ili smanjene ubrojivosti. Prema drugoj poduzima kazneni progon i tek nakon što se razjasni osumnjičeničkovo duševno stanje *tempore criminis* te se pokaže da postoji vjerojatnost da je okrivljenik djelo počinio u stanju nebrojivosti donosi nalog o provođenju istrage.

Prednost treba dati prvoj opciji. Kao što je već spomenuto, pokretanje istrage protiv okrivljenika s duševnim smetnjama vezano je uz ostvarivanje i drugih prava u postupku (obvezna obrana, a za taj bi trenutak trebalo vezati i mogućnost određivanja istražnog zatvora i mjere opreza po posebnoj osnovi), pa se odgađanjem njezina pokretanja, prije nego se kroz kazneni progon raščisti pitanje okrivljenikova duševnog stanja *tempore criminis*, takav okrivljenik neopravdano ograničava u svojim pravima. Vođenje, pak, istrage i protiv okrivljenika za koje se kasnije pokaže da su smanjeno ubrojivi ili da njihove duševne smetnje nisu uopće utjecale na njihovu ubrojivost, opravdano je iz aspekta pružanja dodatne zaštite svim osobama s duševnim smetnjama za koje postoje osnove sumnje da su počinile kazneno djelo.

Uočene su i određene nedosljednosti u načinu na koji predlagatelj inkorporira odredbe o obveznoj istrazi u zakonski tekst. Predlagatelj nije predložio i daljnje izmjene kojima bi se u ZKP/08 dosljedno uvela obveza provođenja istrage u posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Ovdje se upozorava na dvije uočene nedosljednosti.

---

⁸³ Čl. 213. st. 1. ZKP/08.

⁸⁴ Goreta, 2007., str. 58.

U čl. 213. st. 1. koji uređuje mogućnost provođenja dokaznih radnji prije početka postupka u slučajevima u kojima je istraga obvezna, primjena navedene odredbe nije proširena i na predloženi novi slučaj obvezne istrage koji bi, ako bude prihvaćen, bio propisan u čl. 216. st. 2.

Budući da se predlaže obvezno provođenje istrage, a kad se vodi istraga, prema općim zakonskim odredbama⁸⁵ okrivljenik mora biti ispitan prije okončanja istrage, s tim odredbama na odgovarajući način treba uskladiti čl. 550. st. 2., koji uređuje način ispitivanja okrivljenika s duševnim smetnjama prije podizanja optužnice.

3.4.2. Obvezna obrana okrivljenika

U postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama iznimno je važna uloga branitelja. Budući da je u pravilu riječ o osobi s duševnim smetnjama koja nije kadra na odgovarajući se način brinuti o promicanju i zaštiti vlastitih interesa u postupku, branitelj ima punu inicijativu u vođenju postupovnih funkcija obrane.⁸⁶

Važnost branitelja u kaznenom postupku kada se postupak vodi protiv okrivljenika s duševnim smetnjama posebno naglašava i Europski sud za ljudska prava. Tako je u slučaju *Prežec protiv Hrvatske*⁸⁷ Sud posebno vrednovao okolnost da je podnositelju zahtjeva postavljena dijagnoza ozbiljne duševne bolesti te mu je određeno obvezno psihijatrijsko liječenje⁸⁸ prilikom donošenja odluke jesu li interesi pravde zahtijevali da okrivljeniku bude postavljen branitelj na teret proračunskih sredstava.⁸⁹

Zakon prepoznaje potrebu okrivljenika s duševnim smetnjama za stručnom pravnom pomoći branitelja te kao jedan od slučajeve obvezne obrane predviđa i vođenje posebnog postupka prema okrivljeniku s duševnim smetnjama.⁹⁰ Odredba kojom se propisuje da okrivljenik koji je nijem, gluh, slijep ili nesposoban da se sam brani mora imati branitelja pri prvom ispitivanju⁹¹ također

---

⁸⁵ Čl. 233. st. 1. ZKP/08.

⁸⁶ Na raspravi interese okrivljenika s duševnim smetnjama može zastupati ne samo branitelj već i zakonski zastupnik optuženika, a ako ga nema, njegov bračni ili izvanbračni drug ili najbliži srodnik koji se izvještaju o raspravi (a ne pozivaju se na raspravu). v. Tripalo, 2002., str. 218).

⁸⁷ *Prežec protiv Hrvatske*, zahtjev br. 48185/07, presuda od 15. X. 2009.

⁸⁸ *Ibid.*, § 29.

⁸⁹ O slučaju *Prežec* i općenito o pravu na besplatnu pravnu pomoć u kaznenom postupku v. Valković, L., Burić, Z., *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2011., str. 543-549.

⁹⁰ Čl. 66. st. 2. t. 9. ZKP/08.

⁹¹ Čl. 66. st. 1. t. 1. ZKP/08.

pod okrilje obvezne obrane stavlja okrivljenika s duševnim smetnjama. Posebnoj odredbi o obveznoj obrani okrivljenika prema kojem se vodi poseban postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama valja uputiti prigovor jer trenutak kada okrivljenik ostvaruje pravo na obveznu obranu pretjerano odgađa. Naime, prema toj odredbi okrivljenik ostvaruje pravo na obveznu obranu tek nakon podizanja optužnice.

PZIDZKP u čl. 13. predviđa obveznu obranu okrivljenika prema kojem se vodi poseban postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama od donošenja naloga o provođenju istrage. Predlagatelj i tu promjenu obrazlaže potrebom „zaštite prava okrivljenika s duševnim smetnjama kao ugrožene kategorije koja traži pojačanu zaštitu“,⁹² a pored toga ona je i logična posljedica uvođenja obveze provođenja istrage kada postoje osnove sumnje da je okrivljenik protupravno djelo počinio u stanju nebrojivosti. Tu odredbu svakako treba pozdraviti. Obvezna obrana takvog okrivljenika prije podizanja optužnice osobito je važna zbog mogućnosti da se njemu, pored radnji i mjera koje se mogu poduzeti protiv drugih okrivljenika, odredi prisilno zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi ako je ono nužno za provođenje vještačenja.⁹³

3.4.3. Uvođenje posebne mjere opreza

PZIDZKP u čl. 107. predviđa uvođenje posebne mjere opreza za okrivljenika prema kojem se vodi postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Riječ je o mjeri opreza liječenja na slobodi. Prema prijedlogu, ako sud, nakon provedenog vještačenja, utvrdi da se vjerojatnost da bi okrivljenik, zbog težih duševnih smetnji, mogao počinuti teže kazneno djelo, jednako kvalitetno može otkloniti liječenjem na slobodi, istražni zatvor određen po posebnoj osnovi iz čl. 551. st. 1. može se zamijeniti mjerom opreza. Za razliku od općih odredaba o mjerama opreza koje predviđaju da ih može odrediti i državni odvjetnik i sud, ovu posebnu mjeru opreza može odrediti samo sud.⁹⁴

Mogućnost zamjene istražnog zatvora određenog po posebnoj osnovi iz čl. 552. st. 1. posebnom mjerom opreza treba pozdraviti. Ona označuje primjenu načela razmjernosti⁹⁵ i kod određivanja istražnog zatvora po posebnoj osnovi.

Međutim, treba upozoriti na daljnje intervencije koje treba poduzeti kako bi odredba o zamjeni istražnog zatvora mjerom opreza ostvarila svoj puni po-

---

⁹² *Op. cit.* u bilj. 75, str. 32.

⁹³ Čl. 325. st. 2. ZKP/08.

⁹⁴ Predlagatelj to obrazlaže potrebom dodatne zaštite te kategorije okrivljenika, *op. cit.* u bilj. 75, str. 48.

⁹⁵ Primjena načela razmjernosti u postupanju s okrivljenicima s duševnim smetnjama osobito je teorijski razvijena u njemačkom pravu, v. Đurđević, 2000., str. 860-863.

tencijal. Prije svega je potrebno mogućnost određivanja posebnog istražnog zatvora, pa onda i posebne mjere opreza, vezati uz trenutak donošenja naloga o provođenju istrage. Prema sadašnjem tekstu Zakona, određivanje istražnog zatvora po posebnoj osnovi moguće je tek nakon podizanja optužnice. Time Republika Hrvatska osobe s duševnim smetnjama sasvim nepotrebno izlaže postupanju koje je protivno čl. 5. Konvencije. Prema praksi Suda, svako oduzimanje slobode, po mjestu i uvjetima u kojima se izvršava, mora biti u vezi s pravnim temeljem zbog kojeg dolazi do oduzimanja slobode. Ako je pravna osnova za oduzimanje slobode opasnost okrivljenika koja proizlazi iz njegove duševne smetnje, oduzimanje slobode mora se izvršavati u bolnici, klinici ili drugoj odgovarajućoj ustanovi.⁹⁶ U skladu s tim, zakon mora što je prije moguće omogućiti određivanje istražnog zatvora protiv okrivljenika s duševnim smetnjama po posebnoj osnovi te takvom okrivljeniku omogućiti smještaj u zatvorsku bolnicu ili drugu odgovarajuću ustanovu, odnosno omogućiti zamjenu posebnog istražnog zatvora posebnom mjerom opreza, ako su za to ispunjene materijalne pretpostavke propisane zakonom.

Uvođenje posebne mjere opreza trebalo je rezultirati dosljednim prepoznavanjem liječenja na slobodi kao mjere kojom se u određenim slučajevima može otkloniti opasnost „forenzički opasnog okrivljenika“⁹⁷. Tako je trebalo predvidjeti mogućnost da se protiv takvog okrivljenika, nakon što se utvrdi da je djelo počinio u stanju nebrojivosti te da je opasan, ali da se njegova opasnost može otkloniti i ambulantnim liječenjem, odredi mjera obveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi. Naši zakoni tu mjeru za nebrojive počinitelje, nažalost i sasvim neopravdano, ne poznaju.⁹⁸ S tim bi dalje trebalo uskladiti i odredbu o obveznom određivanju istražnog zatvora protiv takvog okrivljenika.⁹⁹ Naravno da nema nikakvog smisla da se protiv okrivljenika čija se opasnost može otkloniti liječenjem na slobodi, nakon utvrđenja da je djelo počinio u stanju nebrojivosti, obvezno određuje istražni zatvor.

---

⁹⁶ Đurđević, 2002., str. 231.

⁹⁷ O potrebi uvođenja te mjere v. Goreta, 2007., str. 50.

⁹⁸ Čl. 554. st. 1. ZKP/08:

Ako je državni odvjetnik postavio zahtjev iz članka 550. stavka 1. ovog Zakona, a sud nakon provedene rasprave utvrdi da je optuženik u stanju nebrojivosti počinio protupravno djelo te da postoje uvjeti za određivanje prisilnog smještaja optuženika u psihijatrijsku ustanovu prema odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, donijet će presudu kojom se utvrđuje da je optuženik počinio protupravno djelo, da ga je počinio u stanju nebrojivosti, te odrediti prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu u trajanju šest mjeseci.

⁹⁹ Čl. 554. st. 2. ZKP/08:

Sud će, pri donošenju presude iz stavka 1. ovog članka, odrediti, odnosno produljiti istražni zatvor iz razloga navedenog u članku 551. stavku 1. ovog Zakona.

4. ZAKLJUČAK

Promjene u položaju nebrojivih počinitelja protupravnih djela u kaznenom materijalnom pravu koje donosi KZ/11 posljedica su redefiniranja jednoga od temeljnih načela kaznenog prava – načela krivnje. Dok je prema KZ/97 prema nebrojivom počinitelju bilo nemoguće primijeniti ne samo kaznu već i svaku drugu kaznenopravnu sankciju, KZ/11 otvara mogućnost da se prema nebrojivim počiniteljima primijene određene nemedicinske sigurnosne mjere. Istodobno se za nebrojive počinitelje najaktualnija mjera – ona psihijatrijskoga liječenja – zadržava izvan okvira sustava kaznenopravnih sankcija te i dalje predstavlja mjeru čija je primjena uređena psihijatrijskim (ZZODS), a ne kaznenim pravom.

Takvom položaju nebrojivih počinitelja protupravnih djela mogu se uputiti sljedeće primjedbe:

1. praktične prirode – načelo krivnje inaugurirano KZ/97 bilo je utemeljeno na etičkim zasadama prema kojima reakcija društva na počinjenje protupravnog djela od strane nebrojive osobe treba biti prvenstveno usmjerena na pomoć takvoj osobi i njezino liječenje, za što se bilo koje mjere predviđene kaznenim pravom smatraju neprihvatljivima. Načelo krivnje iz KZ/11, prema kojem su nebrojive osobe, doduše u ograničenoj mjeri, vraćene pod okrilje primjene kaznenopravnih sankcija – sigurnosnih mjera nemedicinskog karaktera, u tom pogledu predstavlja korak natrag;

2. provedbene prirode – u praksi primjene KZ/97 nije se pokazala potreba primjene nemedicinskih sigurnosnih mjera prema nebrojivim počiniteljima protupravnih djela. Uočena je potreba izricanja samo jedne sigurnosne mjere prema takvim počiniteljima – oduzimanja predmeta. Budući da ta mjera u KZ/11 nije uređena kao sigurnosna mjera, već kao mjera *sui generis*, potreba za redefiniranjem načela krivnje ne nalazi svoj temelj u praksi.

Pored toga, uočena je neusklađenost odredaba KZ/11 s drugim zakonima koji uređuju položaj nebrojivih počinitelja protupravnih djela. U odnosu na ZZODS, istaknuto je da je, dok god ZZODS predviđa jedino mjeru prisilnog smještaja u psihijatrijskoj ustanovi, bez mogućnosti izricanja psihijatrijskog liječenja na slobodi, upitno može li se i je li opravdano prema nebrojivom počinitelju protupravnog djela istodobno izricati mjera prisilnog smještaja i neka od sigurnosnih mjera. Upozoreno je i na neusklađenost odredbi KZ/11 i ZKP/08 – potonji ne predviđa izricanje sigurnosnih mjera u posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama. Predlagatelj Zakona o izmjenama i dopunama ZKP/08 iz listopada 2012. za sada nije pokazao namjeru da uočene nesuglasnosti dvaju zakona otkloni.

Dok u kaznenom materijalnom pravu položaj nebrojivih počinitelja upravo prolazi važne promjene, normativni okvir koji uređuje pravni položaj nebrojivih počinitelja protupravnih djela u kaznenom procesnom pravu u po-

sljednjih je desetak godina stabilan. Nakon turbulentnog razdoblja od 1998. do 2002. godine, izmjenama i dopunama ZKP-a i ZZODS-a iz 2002. godine sustav je konačno, barem na normativnoj razini, stabiliziran. ZKP/08 u potpunosti je preuzeo odredbe ZKP/97 o posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama.

Određene promjene predlažu se Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP/08 iz listopada 2012. Te su promjene usmjerene na pojačanu zaštitu ove kategorije okrivljenika te ih stoga treba pozdraviti. Istodobno treba upozoriti na potrebu daljnjih promjena, i to prije svega:

1. predvidjeti mogućnost da se istražni zatvor po posebnoj osnovi prema okrivljenicima s duševnim smetnjama primjenjuje već od trenutka donošenja naloga o provođenju istrage. To je osobito važno jer za izvršavanje tog istražnog zatvora postoje posebna pravila koja nalažu njegovo izvršavanje u psihijatrijskoj bolnici ili drugoj odgovarajućoj ustanovi. Pravovremenim određivanjem istražnog zatvora po toj posebnoj osnovi omogućuje se ne samo liječenje osobe s duševnim smetnjama, čime se umanjuje i potreba izricanja prisilnog smještaja na kraju sudskog postupka, već se i izbjegava kršenje čl. 5. Konvencije koji nalaže da način izvršavanja istražnog zatvora mora biti u vezi s osnovom iz koje je istražni zatvor određen;

2. predvidjeti mogućnost izricanja mjere obveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi za okrivljenika za kojeg se utvrdi da je protupravno djelo počinio u stanju nebrojivosti, ali da je za otklanjanje njegove opasnosti dovoljno provesti liječenje na slobodi. Oduzimanje slobode mora biti krajnja mjera. Zakon o izmjenama i dopunama ZKP/08 upada u sasvim nelogičnu situaciju uvođenjem posebne mjere opreza, uvažavajući da je za otklanjanje okrivljenikove opasnosti tijekom postupka dovoljno liječenje na slobodi, a istodobno ne predlažući da je na kraju postupka, pod istim pretpostavkama, moguće izreći mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi.

Posebni postupak koji se provodi prema okrivljenicima s duševnim smetnjama treba u punoj mjeri poštovati načelo pravičnog postupka. Bilo koja odstupanja od tih pravila mogu biti opravdana jedino ako nužno proizlaze iz okrivljenikova zdravstvenog stanja, ali istodobno moraju biti popraćena dodatnim jamstvima koja će omogućiti kompenzaciju takvog okrivljenikova položaja.

LITERATURA

1. Bačić, F., *Kazneno pravo, Opći dio*, Informator, Zagreb, 1998.
2. Đurđević, Z. (ur.), *Zbirka zakona iz kaznenog procesnog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011.
3. Đurđević, Z., *Sudska kontrola državnoodvjetničkog kaznenog progona i istrage: Poredbenopravni i ustavni aspekti*, HLJKPP, br. 1/2010.
4. Đurđević, Z., *Pravni položaj počinitelja kaznenih djela s duševnim smetnjama*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu i Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Zagreb, 2002.

5. Đurđević, Z., *Kaznenopravni položaj počinitelja s duševnim smetnjama u SR Njemačkoj i kritičko-poredbeni osvrt na hrvatsko pravo*, HLJKPP, br. 2/2000.
6. Đurđević, Z., *Pravni položaj počinitelja kaznenih djela s duševnim smetnjama u Engleskoj, Kanadi i Francuskoj*, HLJKPP, br. 2/1999.
7. Fuchs, H., Ratz, E. (ur.), *Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2009.
8. Goreta, M., *Aktualna pitanja forenzičko-psihijatrijskog angažmana na području kaznenog prava*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2007., Inženjerski biro, Zagreb, 2007.
9. Grozdanić, V., *Pravni položaj osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj*, HLJKPP, br. 2/1996.
10. Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2009.
11. Horvatić, Ž., *Temeljna obilježja psihijatrijski relevantnih rješenja u novom hrvatskom Kaznenom zakonu*, Psihijatrija i zakon, Psihijatrijska bolnica Vrapče – Zagreb, Zagreb, 1998.
12. Horvatić, Ž., *O najvažnijim promjenama pozitivnog hrvatskog materijalnog kaznenog prava prema Nacrtu prijedloga novog Kaznenog Zakonika Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 5-6/1994.
13. Ivičević Karas, E., *Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku (u povodu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Kovač protiv Hrvatske)*, HLJKPP, br. 2/2007.
14. Krapac, D. i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2010.
15. Krapac, D., *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupnog prava*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
16. Krapac, D., *Ograničenja prava na osobnu slobodu u postupcima državnih tijela prema osobama s duševnim smetnjama: aspekti Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava*, Psihijatrija i zakon, Psihijatrijska bolnica Vrapče – Zagreb, Zagreb, 1998.
17. Mazalin, S., *Skraćeni postupak i ostali posebni postupci u Prijedlogu Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2008.
18. Meyer-Goßner, L., *Strafprozessordnung*, Verlag C. H. Beck, München, 2008.
19. Novosel, D., Rašo, M., Burić, Z., *Razgraničenje kaznenih djela i prekršaja u svjetlu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske*, HLJKPP, br. 2/2010.
20. Novoselec, P., *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.
21. Pavišić, B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2011.
22. Roxin, C., Schünemann, B., *Strafverfahrensrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2012.
23. Tripalo, D., *Problemi u kaznenom postupku protiv osoba s duševnim smetnjama*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2006., Inženjerski biro, Zagreb, 2006.
24. Tripalo, D., *Novosti u posebnim postupcima i skraćenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2002.
25. Turković, K., *Pravni položaj osoba s duševnim smetnjama protiv kojih se vodi kazneni postupak*, HLJKPP, br. 1/1997.
26. Valković, L., Burić, Z., *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, HLJKPP, br. 2/2011.

Summary

**THE POSITION OF MENTALLY INCOMPETENT PERPETRATORS
OF AN UNLAWFUL ACT IN THE CONTEXT
OF THE NEW CROATIAN CRIMINAL LAW LEGISLATION**

Criminal Law legislation of the Republic of Croatia has been undergoing significant changes in the last few years. These changes have inevitably had an impact on all the actors in the criminal law system, including mentally incompetent perpetrators of an unlawful act. Changes in the conception of guilt provided by Article 4 of the new Criminal Code, which comes into force on 1 January 2013, have allowed for the application of certain non-psychiatric security measures to this category of perpetrators. The authors question the justifiability of this possibility both as a matter of principle and from the practical point of view. The position of a mentally incompetent perpetrator in criminal procedural law is regulated by the provisions of the special procedure for defendants with mental disabilities. The legal nature of this procedure is analysed with reference to the jurisprudence of the European Court of Justice. Some amendments to this procedure, which have been proposed in the Proposal of the Act on the Amendment to the Criminal Procedure Act of October 2012, are also analysed. It is suggested that further changes are necessary in order to provide an appropriate position for mentally incompetent perpetrators in the Croatian criminal law system.